

Рябовол Тетяна Анатоліївна, старший науковий співробітник лабораторії психології дезадаптованих неповнолітніх Інституту психології імені Г.С. Костюка, Київ, Україна

Ryabovol, Tatyana A., a senior researcher at the Laboratory of Psychology maladjusted juveniles G. Kostiuk Institute of Psychology, Kyiv, Ukraine

E-mail: rta2008@ukr.net

УДК 159.9

Ткаченко Н.В., Косікова Є.С.

ОСОБИСТІСНІ ЧИННИКИ АКАДЕМІЧНОЇ ПРОКРАСТИНАЦІЇ СТУДЕНТІВ МОЛОДШИХ КУРСІВ НАВЧАННЯ

Ткаченко Н.В., Косікова Є.С. Особистісні чинники академічної прокрастинації студентів молодших курсів навчання. У статті здійснено теоретичний аналіз наукової літератури щодо розгляду феномену прокрастинації у ході якого встановлено, що однією з найбільш розроблених у вітчизняному та зарубіжному науковому співтоваристві є проблематика академічної прокрастинації, що є властивою для всіх осіб, що займаються навчальною діяльністю (але переважно для студентів). Також, на основі емпіричного дослідження, у вибірку якого увійшли студенти Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара (70 осіб), було встановлено чим вищими у студентів молодших курсів є такі особистісні характеристики як прагнення досягнення успішних результатів у процесі діяльності; цілеспрямованість, наполегливість та сумлінність у виконанні завдань; відкритість новому досвіду та саморозвиток особистості, тим нижчими є показники академічної прокрастинації.

Ключові слова: прокрастинація, академічна прокрастинація, прокрастinator, студентство, відкладання справ на потім, особистісні чинники.

Ткаченко Н.В., Косикова Е.С. Личностные факторы академической прокрастинации студентов младших курсов. В статье осуществлен теоретический анализ научной литературы о рассмотрении феномена прокрастинации в ходе которого установлено, что одной из наиболее разработанных в отечественном и зарубежном научном сообществе есть проблематика академической прокрастинации, что является присущей для всех лиц, занимающихся учебной деятельностью (но преимущественно для студентов). Также, на основе эмпирического исследования, в выборку которого вошли студенты Днепровского национального университета имени Олеся Гончара (70 человек), было установлено, что чем более выражены у студентов младших курсов такие личностные характеристики как стремление к достижению успешных результатов в процессе деятельности; целеустремленность, настойчивость и добросовестность в выполнении заданий; открытость новому опыту и саморазвитие личности, тем ниже будут показатели академической прокрастинации.

Ключевые слова: прокрастинация, академическая прокрастинация, прокрастинатор, студенчество, откладывание дел на потом, личностные факторы.

Постановка проблеми. Студентський вік є одним із найважливіших періодів у житті людини, впродовж якого вона визначається зі своїм професійним вибором, набуває почуття дорослості та ідентичності, планує своє майбутнє. Значущими в цей час є навчальні та професійні досягнення, які зміцнюють віру в себе і свою здатність до продуктивної діяльності, і одночасно закладають підґрунтя для успішної самореалізації в майбутньому.

Однак перешкодою для таких досягнень може стати прокрастинація, при якій людина відкладає до моменту «дедлайну» найважливіші і актуальні справи і завдання, а також

прийняття рішень. Хоча прокрастинація в тій чи іншій мірі властива всім віковим категоріям, одна з її видів – академічна є найбільш поширеною саме серед студентів. Її негативні наслідки виражаються не тільки в зниженні успішності та продуктивності особистості, що перешкоджає її розвитку як у навчальному, так і професійному середовищі, а й у гострих емоційних переживаннях власного неуспіху, почуття провини, незадоволення результатами своєї діяльності. Тому, особливо актуальними на даному етапі розвитку суспільства є дослідження особистісних чинників академічної прокрастинації студентів, що надасть можливість виокремлення стратегій роботи та попередити виникнення академічної прокрастинації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як і більшість понять, що на даний час активно вживаються та використовуються у руслі наукової спільноти, термін «прокрастинація» бере свій початок із зарубіжної науки, де було емпіричним шляхом розглянуто та виокремлено її певні аспекти: В. Кнаус і А. Елліс здійснили спробу когнітивного пояснення зазначеного феномену [16]; К. Лей, Дж. Мураками, Е. Ротблум Л. Соломон, Л. Юен у своїх роботах відобразили досить глибокий науковий аналіз явища прокрастинації у різних сферах, де чільне місце було відведено такому виду прокрастинації як академічна [13, 20; 22; 25]; Н. Мілграм розглядав прокрастинацію як соціальний феномен, поява якого обумовлена тенденціями розвитку суспільства, що наділяє життя сучасної людини безліччю зобов'язань та часових обмежень [21]; П.Стіл підкреслював, що прокрастинація є «добровільним та усвідомленим відкладання суб'єктом

запланованих справ, незважаючи на очікувані негативні наслідки через затримку» [27, с. 66].

Дослідженням прокрастинації у руслі психології пострадянського простору займалися такі науковці як: Р. Баранова, Я. Варварічева, О. Віндекер, Н. Гаранян, Л. Дементій, Є. Ільїн, М. Карловська, М. Останіна та інші.

Так, Я.Варварічева відмічає, що прокрастинація є «усвідомленим відкладанням запланованих дій, незважаючи на те, що це спричинить певні проблеми», що є досить співзвучним з визначенням її закордонного колеги П. Стіла [3, с.122]. В.Ковилін виокремлює прокрастинацію як «тенденцію; поведінковий патерн, при якому виконання провідної для людини в даний період часу діяльності усвідомлено відкладається» [8, с. 30].

М.Карловська і Р.Баранова акцентують увагу на тому, що прокрастинація є комплексним, неоднорідним в психологічному плані феноменом, що включає в себе поведінкові, емоційні і когнітивні компоненти, а також є тісно взаємопов'язаним з мотиваційною сферою особистості [1]. Є. Ільїн відносить прокрастинацію до лінії, хоча і визначає її як схильність до постійного відкладання [6].

О.Віндекер та М.Останіна відносять прокрастинацію до негативних характеристик, які впливають на успішність діяльності людини. Н. Гаранян, при дослідженні перфекціонізму, віднесла прокрастинацію до дезадаптивних стратегій подолання стресу [4].

Л.Дементій вбачає у прокрастинації слабкість або несформованість регулятивного потенціалу особистості, що виражається в нездатності управляти ситуацією [5].

Тож, можна зазначити, що у межах зарубіжної психології, поняття «прокрастинація» розглядається дослідниками як особистісна характеристика людини, що здійснює негативний вплив на успішність виконання нею певної діяльності. Натомість у межах психології пострадянського простору відсутня загальноприйнята думка не лише щодо розуміння та природи походження зазначеного поняття, а й його структури. Дана ситуація, на нашу думку, може бути зумовлена, з одного боку, тим, що кожен автор, незалежно один від одного, створював власне інтерпретування зазначеного поняття, в залежності від аспекту свого дослідження. А з іншого, тим, що в науковому співтоваристві можна спостерігати підміну первинного поняття «procrastination», що має англійську етимологію, такими словами синонімічного ряду як «зволікання», «ухиляння», «відкладання» або його ототожнення з лінню, що власне змінило русло пострадянських досліджень в інший бік і призвело до еkleктичного характеру поглядів щодо зазначеної проблематики. Подібну ситуацію щодо дослідження прокрастинації можна спостерігати і на українських наукових теренах.

Мета статті – на основі теоретичного аналізу наукової літератури щодо окресленої проблематики зробити спробу емпірично виявити особистісні чинники академічної прокрастинації студентів молодших курсів навчання.

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження. Як відомо, студентство – це специфічна соціальна група, яка об'єднана інститутом вищої освіти та загальним видом діяльності (навчальна), але її статус є не досить тривалим у часі (6 років), а склад щорічно оновлюється. Студентство охоплює вікові рамки 17-22 років.

Однак, однією з найбільших проблем студентства є академічна прокрастинація, яка передбачає відстрочку виконання навчальних завдань будь-якого типу (підготовка до занять; контрольна, курсова, дипломна роботи) і, особливо на молодших курсах навчання, пов'язана з несформованістю навчальних навичок, неорганізованістю, забудькуватістю і загальною поведінковою ригідністю [10].

Такі дослідниці як Н.Карловська, Р.Баранова та О. Хухлаєва, відмічають, що власне сам навчальний процес характеризується умовами, при яких найчастіше у студентів виникає прокрастинація [7; 11].

Ряд вчених, серед яких К. Тан та Р. Анг, вказують, що найбільш виражена академічна прокрастинація у таких формах навчальної діяльності, як письмові твори, підготовка до іспитів і виконання рутинних домашніх завдань [14].

К. Лей у якості одного з найголовніших чинників навчального процесу, який в результаті провокує виникнення прокрастинації, виокремлює невизначеність початку роботи. Тобто, студентам надається тривалий проміжок часу для виконання певних завдань, час початку роботи над яким вони вирішують самостійно, але зазвичай «відтягують» до останнього [28].

Л. Хайкок, П. Маккарті, К. Скай провели дослідження, основна мета якого полягала у виявленні чинників, наслідків та засобів подолання прокрастинації студентами, у ході якого було зроблено наступні висновки:

1. Чинниками, що викликають академічну прокрастинацію є: хвороби, соціальні і сімейні проблеми, брак мотивації і інтересу, зайва самовпевненість, лінощі, брак керівництва і консультацій

з боку викладачів, вивчена безпорадність, недостатність комунікації, зовнішні відволікаючі фактори.

2. Академічна прокрастинація призводить до зниження успішності, підвищення рівня тривожності, а також до утворення комплексу неповноцінності і як наслідок – до відмови від подальшого навчання.

3. Допомагає знизити рівень прокрастинації більш уважне ставлення викладачів до навчання студентів, введення системи заохочення, розвиток академічних зв'язків між студентами, поділ роботи на більш дрібні складові [18].

В. Бикова за результатами проведеного дослідження стверджує, що прокрастинація у студентів найчастіше виникає у ситуаціях та справах, які пов'язані з інтелектуальною напругою, вимагаючи самоорганізації і планування своєї діяльності, котрі характеризуються відстроченою винагородою, з недостатньою мотивацією, необхідністю взаємодії з людьми, які викликають негативні емоції. Проявляючись у межах домінуючої поведінки, в студентській вибірці прокрастинація виступає як поєднання емоційно-орієнтованого копінгу і копінгу, орієнтованого на уникнення. Також, в ході дослідження вченою було виявлено, що упродовж навчання в університеті у студентів зростає частота використання виправдань, раціоналізацій для пояснення зволікання виконання справ, проте в процесі дорослішання частота звернення до такого типу поведінки знижується [2].

Н. Крейдун, О. Невоєнна, О. Поліванова, Л. Яворовська, С. Яновська у ході дослідження, що проводилось на вибірці студентів-психологів (85 чоловік) створили психологічний портрет абстрактного «студента-прокрастинатора», який

включає такі характеристики: виражена критичність, підвищена рефлексивність, непогодження із собою, недовіра до своїх уподобань і бажань, незадоволеність собою і своїми можливостями, низька здатність до саморегуляції прояву лінії, низький рівень самоповаги, нездатність до самокерування, схильність до переоцінювання власних можливостей [9].

Таким чином, проаналізувавши наукову літературу, щодо зазначеної проблематики, ми визначили, що академічна прокрастинація – вид прокрастинації, який є властивим всім особам, які займаються навчальною діяльністю (але переважно це студенти); це відкладання виконання навчальних завдань будь-якого типу (контрольна, курсова, дипломна роботи, підготовка до занять), що взаємопов'язано з несформованістю навчальних навичок, неорганізованістю, забудькуватістю і загальною поведінковою ригідністю. В результаті прокрастинації формується значна академічна заборгованість з навчальних предметів, а заходи адміністративного характеру (посилення вимог до строків виконання навчальних завдань) не завжди бувають ефективними, що в кінцевому підсумку може закінчитися відрахуванням студента.

Значна кількість дослідників підкреслюють, що сам навчальний процес характеризується умовами, при яких найчастіше у студентів виникає прокрастинація, але, на нашу думку, це не зовсім доцільно, позаяк не можна забувати про особистісні характеристики кожної людини і їх вплив на виникнення прокрастинації.

К. Лей разом із Г. Шувенбургом, у ході спільного дослідження на основі опитувальника Big Five (П. Коста, Р. МакКрає) встановили, що особистісною детермінантою, яка призводить

до прокрастинації є нестача сумлінності: недисциплінованість, лінощі, розсіяність, некомпетентність, невпорядкованість, необов'язковість, поміркованість, неквапливість, відсутність домагань; а також такими характеристиками нейротизму, як невпевненість або імпульсивність [19; 23].

С. Блат та П. Квін зазначають, що імпульсивність характеру супроводжується миттєвими бажаннями та недалекоглядністю щодо майбутнього, підвищуючи схильність до прокрастинації. Фокусуючись на отриманні негайної винагороди за власну активність, імпульсивні люди ризикують не виконати поставлену перед ними попередню задачу, амбівалентно переключившись на другорядну [12].

П. Стіл також у своїх роботах зазначав, що для людей схильних до прокрастинації властивою є імпульсивність. У одному із своїх досліджень Дж. Феррарі та М. Спектер, встановили високу негативну кореляцію прокрастинації з орієнтацією на майбутнє і позитивну кореляцію з орієнтацією на минуле, що свідчить про нестачу уваги прокрастинаторів до планування [26].

Прокрастинацію також пов'язують з низькою самооцінкою, зниженням самоефективності, енергійності, самозвинуваченнями або ж підвищеною самовпевненістю, самоперешкодженням та депресивністю [17].

Д. Бикова стверджує, що за прокрастинацією стоїть високий рівень особистісної тривожності, тобто за своєю суттю – це поведінка несвідомого уникання як психологічного захисту. Як механізм подолання тривоги, прокрастинація ототожнюється з незрілим, уникаючим стилем копію [2].

Часто прокрастинація пояснюється і перфекціонізмом. Оскільки для перфекціоністів в більшій мірі характерною є постановка занадто складного завдання у поєднанні з необ'єктивною оцінкою власних можливостей, що робить досягнення мети від самого початку неможливим. У прагненні досягти ідеального результату прокрастинатор-перфекціоніст може знехтувати встановленими часовими межами, без упину щось виправляючи та удосконалюючи. Тому, жодна кількість зусиль та часу, докладених перфекціоністом, задля завершення справи, не буде достатньою [15; 29].

Цікавим також є те, що люди, які не розглядають власний перфекціонізм як серйозну проблему, менше схильні до прокрастинації, ніж не перфекціоністи, у той час як суб'єкти, для яких їхній перфекціонізм є джерелом стресу, демонструють досить високий рівень прокрастинації [24; 29].

Наше дослідження проводилось на вибірці студентів молодших курсів (1 та 2) Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара різних напрямків підготовки у кількості 70 осіб, у віковому діапазоні від 17 до 19 років. Також зазначимо, що біологічна стать досліджуваних не враховувалась та не виокремлювалась.

З метою об'єктивізації даних, було проведено психодіагностичне дослідження, основу якого склали наступні методики: шкала студентської прокрастинації К. Лей, в адаптації Н. Гараняна; методика діагностики особистості на мотивацію до успіху та уникнення невдач Т. Елерса; опитувальник самоорганізації діяльності (ОСД) Н. Фішер, М. Бонд, в адаптації Є. Мандрикової; п'ятифакторний особистісний опитувальник Р.

МакКрає і П. Коста; методика вивчення диспозиційної характеристики саморозвитку особистості «ДХСО» С. Кузікової.

За попередніми даними можна зазначити, що у досліджуваної групи студентів молодших курсів (за опитувальником К. Лей) академічна прокрастинація має числовий показник середнього значення 61,1, що відповідає середньому рівню.

За допомогою Т.Елерса ми отримали можливість встановити спрямованість на досягнення успіху та уникнення невдач досліджуваних студентів. Тож, можна зазначити, що мотивація досягнення успіху знаходиться на високому рівні, оскільки числовий показник середнього значення має позначку 18,3, натомість мотивація на уникнення невдач знаходиться на середньому рівні – 13,5. Тому, можна говорити про те, що привалюючим є мотив досягнення успіху.

Для визначення особливостей структурування часу, схильність до його усвідомленням і осмислення досліджуваною групою студентів ми використали опитувальник самоорганізації діяльності «ОСД» створений Н. Фішером і М. Бондом, адаптований Є. Мандриковою. Тож відмітимо, що у студентів молодших курсів привалюють показники за шкалами цілеспрямованість (34,1) та фіксація (21,7), що знаходяться на високому рівні. Отже, можна зазначити, що студенти цілеспрямовані та знають, чого хочуть і до чого прагнуть (цілеспрямованість); прагнуть всіма можливими способами завершити розпочату справу (фіксація).

За допомогою п'ятифакторного особистісного опитувальника Р. МакКрає і П. Коста, ми отримали наступні результати: показники за шкалами відкритість досвіду (53,5), сумлінність

(55,2), доброзичливість (52,8), екстраверсія (51,1) знаходяться на високому рівні, оскільки їх середні значення входять в діапазон 51-75 балів, натомість шкала нейротизму (48,3) відповідає середньому рівню.

Також, варто зазначити, що серед досліджуваної групи приваляють сумлінність та відкритість новому досвіду, які свідчать про те, що студенти наполегливі в діяльності і зазвичай досягають в ній високих результатів, дотримуються моральних принципів, не порушують загальноприйнятих норм поведінки в суспільстві і дотримуються їх навіть тоді, коли норми і правила здаються порожньою формальністю (сумлінність); задовольняють свою цікавість, проявляючи інтерес до різних сторін життя, легко навчаються, але недостатньо серйозно ставляться до систематичної наукової діяльності (відкритість новому досвіду).

Для визначення рівня актуалізації психологічних ресурсів саморозвитку особистості як прогресивного, усвідомленого та самоврядного процесу особистісних змін, особистісного зростання досліджуваних нами була використана методика «Диспозиційної характеристики саморозвитку особистості» (С.Б. Кузікової).

За результатами методики, ми встановили, що досліджувані мають середній рівень саморозвитку, про що свідчить отримані середні бали за показником загального рівня, що становить 109,5, а також середні показники шкал: потреба в саморозвитку – 36,6; умови саморозвитку – 37,7; механізми саморозвитку – 36.

Можна також відзначити, що у досліджуваних найбільш вираженими є результати за шкалою «умови саморозвитку». Зміст шкали становить автономність, позитивне

самосприйняття, сила, зрілість Я, визначеність у цілях, активні життєві стратегії (пошукова активність, самовдосконалення), сприйнятливність (толерантність) до нового. Отже, можна зазначити, що середній рівень, виявлений в ході проведення методики, відповідає віковим особливостям розвитку досліджуваних.

Задля виокремлення особистісних чинників академічної прокрастинації студентів молодших курсів було використано математично-статистичний метод кореляції (r -критерій Пірсона) – для встановлення взаємозв'язку між показниками за шкалами методик у досліджуваній групі студентів молодших курсів. Надалі нами буде описано лише значущі встановлені кореляційні зв'язки.

У ході обробки отриманих результатів було встановлено, що загальний показник академічної прокрастинації (за методикою К. Лей) має негативний кореляційний зв'язок з мотивацією досягнення успіху ($r=-0,361$, $p \leq 0,05$) за методикою Т. Елерса; цілеспрямованістю ($r=-0,320$, $p \leq 0,05$) та наполегливістю ($r=-0,353$, $p \leq 0,05$) за методикою Н. Фішера та М. Бонда; сумлінністю ($r=-0,374$, $p \leq 0,05$) та відкритістю новому досвіду ($r=-0,299$, $p \leq 0,05$) за опитувальником Р. МакКрає і П. Коста; та показником загального рівня саморозвитку ($r=-0,240$, $p \leq 0,05$) за методикою С.Б. Кузікової. Також, варто зазначити, що загальний показник академічної прокрастинації (за методикою К. Лей) має позитивний кореляційний зв'язок з нейротизмом ($r=0,364$, $p \leq 0,05$) за опитувальником Р. МакКрає і П. Коста; а також з мотивацією уникнення невдач ($r=0,258$, $p \leq 0,05$) за методикою Т. Елерса.

Виходячи з отриманих результатів, можна зробити висновок, що чим вищим буде рівень академічної прокрастинації, тим нижчими будуть: прагнення досягнення успішних результатів у процесі діяльності; цілеспрямованість, наполегливість та сумлінність у виконанні завдань; відкритість новому досвіду та саморозвиток особистості. В той же час, чим вищим буде рівень академічної прокрастинації, тим вищими будуть прагнення уникати невдач у діяльності та нейротизм.

Підводячи підсумок, можна відмітити, що академічна прокрастинація – вид прокрастинації, який є властивим всім особам, що займаються навчальною діяльністю (але переважно це студенти); це відкладання виконання навчальних завдань будь-якого типу (контрольна, курсова, дипломна роботи, підготовка до занять), що взаємопов'язано з несформованістю навчальних навичок, неорганізованістю, забудькуватістю і загальною поведінковою ригідністю. В результаті прокрастинації формується значна академічна заборгованість з навчальних предметів, а заходи адміністративного характеру (посилення вимог до строків виконання навчальних завдань) не завжди бувають ефективними, що в кінцевому підсумку може закінчитися відрахуванням студента. До того ж, значна кількість дослідників підкреслюють, що сам навчальний процес характеризується умовами, при яких найчастіше у студентів виникає прокрастинація, але, на нашу думку, це не зовсім доцільно, оскільки не можна забувати про індивідуально-особистісні характеристики кожної людини і їх вплив на виникнення прокрастинації. В ході емпіричного дослідження було встановлено, що чим вищими у студентів молодших курсів є такі особистісні характеристики як прагнення досягнення

успішних результатів у процесі діяльності; цілеспрямованість, наполегливість та сумлінність у виконанні завдань; відкритість новому досвіду та саморозвиток особистості, тим нижчими є показники академічної прокрастинації.

Список використаних джерел

1. Баранова Р.А., Карловская Н.Н. Взаимосвязь прокрастинации и параметров ответственности у студентов с разной академической успеваемостью / Р.А. Баранова, Н.Н. Карловская // Активность и ответственность личности в контексте жизнедеятельности: материалы Всерос. науч.-практ. конф. с междунар. участием, 9-10 окт. 2008 г. – Омск, 2008. – С. 18-23.
2. Быкова Д.В. Прокрастинация как проявление эмоционально- ориентированного и ориентированного на избегание стилей копинга / Д.В. Быкова // Психология совладающего поведения : материалы II Междунар. науч.-практ. конф.. – Кострома : КГУ им. Н. А. Некрасова, 2010.– С. 194-196.
3. Варваричева Я.И. Феномен прокрастинации: проблемы и перспективы исследования / Я.И. Варваричева // Вопросы психологии. – 2010. – № 3. – С. 121-131.
4. Виндекер О.С., Останина М.В. Формальный и содержательный анализ шкалы общей прокрастинации С.Н. Lay (на примере студенческой выборки) / О.С. Виндекер, М.В. Останина // Актуальные проблемы психологического знания: теоретические и практические проблемы психологии. – 2014. – № 1(30). – С. 116-126.
5. Дементий Л.И., Карловская Н.Н. Особенности ответственности и временной перспективы у студентов с разным уровнем прокрастинации // Психология обучения. – 2013. – № 7. – С. 4-19.
6. Ильин Е.П. Работа и личность. Трудоголизм, перфекционизм, лень / Е.П. Ильин. – СПб.: Питер, 2011. – 224 с.
7. Карловская Н.Н., Баранова Р.А. Взаимосвязь общей и академической прокрастинации и тревожности у студентов с разной академической успеваемостью / Н.Н. Карловская, Р.А. Баранова // Психология в вузе. – 2008. – №3. – С. 38-50.

8. Ковылин В.С. Теоретические основы изучения феномена прокрастинации / В.С. Ковылин // *Личность в меняющемся мире: здоровье, адаптация, развитие.* – 2013. – № 2 (2). – С. 22-41.
9. Крейдун Н.П., Невоєнна О.А., Поліванова О.Є., Яворовська Л.М., Яновська С.Г. Особливості особистості студентів, схильних до ліні та прокрастинації / Н.П. Крейдун, О.А. Невоєнна, О.Є. Поліванова, Л.М. Яворовська, С.Г. Яновська. – Х. : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2013. – 228 с.
10. Панькова Е.Ю. Академическая прокрастинация у студентов / Е.Ю. Панькова // *Будущее психологии : материалы межвуз. студ. конф.* – Пермь : ПГНИУ, 2011. – С. 123-131.
11. Хухлаева О.В. Психология развития: молодость, зрелость, старость / О.В. Хухлаева. – М. : Академия, 2009. – 208 с.
12. Blatt S.J. Punctual and procrastinating students: A study of temporal parameters / S.J. Blatt, P. Quinn // *Journal of Consulting Psychology.* – 1967. – № 31. – P 169-174.
13. Burka J.B. Procrastination: Why You Do It, What to Do About It Now / J.B. Burka, L.M. Yuen. – Cambridge, MA: Perseus Books, 1988. – 322 p.
14. Crystal X. Tan, Rebecca P. Ang, Robert M. Klassen Correlates of Academic Procrastination and Students Grade Goals / Crystal X. Tan, Rebecca P. Ang, Robert M. Klassen // *Springes Science*, 2008. – P. 35-49.
15. De Raad B. Only three factors of personality description are fully replicable across languages: A comparison of 14 trait taxonomies / B. De Raad, D.P.H. Barelids, E. Levert, F. Ostendorf, B. Mlacic, L. Di Blas, M. Hrebickova, Z. Szirmak, P. Szarota, M. Perugini, A.T. Church & M.S. Katigbak // *Journal of Personality and Social Psychology.* – 2010. – № 98. – P. 160-173.
16. Ellis A., & Knaus W.J. Overcoming procrastination / Ellis A., Knaus W.J. – New York: New American Library. – 1977. – P. 152-167.
17. Ferrari J.R. Procrastination and task avoidance / J.R. Ferrari, J.L. Johnson & W.G. McCown. – New York: Plenum Press, 1995. – 273 p.
18. Haycock L., McCarthy P., Skay C. Procrastination in college students: The role of selfefficacy and anxiety / Haycock L.,

McCarthy P., Skay C. // *Jou. of Counseling and Development.* – 1998. – P.24-39.

19. Lay C. The relation of trait procrastination to the big-five factor conscientiousness: an assessment with primary-junior school children based on self-report scales / C. Lay, A. Kovacs, D. Danto // *Personality and Individual Differences.* – 1998. – V.25. – Pp. 187-193.

20. Lay C. At last, my research article on procrastination / C. Lay // *Journal of Research in Personality.* – 1986. – № 20. – P. 474-495.

21. Milgram N.A. Procrastination: A malady of modern time / N.A. Milgram // *Boletin de Psicologia.* – 1992. – Vol. 35:83. – 102 p.

22. Rothblum E.D., Solomon L.J., Murakami J. Affective, cognitive, and behavioral differences between high and low procrastinators / E.D. Rothblum, L.J. Solomon, J. Murakami // *Journal of Counseling Psychology.* – 1986. – № 33. – P. 387-394.

23. Schouwenburg H.C. Trait procrastination and the big-five factors of personality / H.C. Schouwenburg, C.H. Lay // *Personality and Individual Differences.* – 1995. –V. 18. – P. 481-490.

24. Slaney R. Perfectionism: scale development and a study of perfectionistic clients in counseling / R. Slaney, D.P. Johnson // *Journal of College Student Development.* – 1996. – Vol. 37. – № 1. – P. 29-41.

25. Solomon L.J., Rothblum E.D. Academic procrastination: frequency and cognitivebehavioral correlates / L.J. Solomon, E.D. Rothblum // *Journal of counseling psychology.* – 1984. – Vol. 31. – P. 503-509.

26. Specter M.H. Time orientations of procrastinators: Focusing on the past, present, or future? / M.H. Specter, J.R. Ferrari // *Journal of Soc. Behav. and Personality.* – 2000. – Vol. 15. – № 5. – P. 197-202.

27. Steel P. The nature of procrastination: A meta-analytic and theoretical review of quintessential self-regulatory failure / P. Steel // *Psychological Bulletin.* – 2007. – № 133 (1). – P. 65-94.

28. Wolters C.A. «Understanding Procrastination From a Self-Regulated Learning Perspective» / C.A. Wolters // *Journal of Educational Psychology,* 2003. – №1. – P. 52-58.

29. Yaakub N. Procrastination Among Students in Institutes of Higher Learning: Challenges for K-Economy [Electronic resource] / N.

Yaakub. – 2000. – Access mode:
<http://mahdzan.com/papers/procrastinate/>

Spisok vikoristanih dzherel

1. Baranova R.A., Karlovskaja N.N. Vzaimosvjaz' prokrastinacii i parametrov otvetstvennosti u studentov s raznoj akademicheskoy uspevaemost'ju / R.A. Baranova, N.N. Karlovskaja // Aktivnost' i otvetstvennost' lichnosti v kontekste zhiznedejatel'nosti: materialy Vseros. nauch.-prakt. konf. s mezhdunar. uchastiem, 9-10 okt. 2008 g. – Omsk, 2008. – S. 18-23.
2. Bykova D.V. Prokrastinacija kak pojavlenie jemocional'no-orientirovannogo i orientirovannogo na izbeganie stilej kopinga / D.V. Bykova // Psihologija sovladajushhego povedenija : materialy II Mezhdunar. nauch.-prakt. konf.. – Kostroma : KGU im. N. A. Nekrasova, 2010. – S. 194-196.
3. Varvaricheva Ja.I. Fenomen prokrastinacii: problemy i perspektivy issledovanija / Ja.I. Varvaricheva // Voprosy psihologii. – 2010. – № 3. – S. 121-131.
4. Vindeker O.S., Ostanina M.V. Formal'nyj i sodержatel'nyj analiz shkaly obshhej prokrastinacii S.N. Lay (na primere studencheskoj vyborki) / O.S. Vindeker, M.V. Ostanina // Aktual'nye problemy psihologicheskogo znaniya: teoreticheskie i prakticheskie problemy psihologii. – 2014. – № 1(30). – S. 116-126.
5. Dementij L.I., Karlovskaja N.N. Osobennosti otvetstvennosti i vremennoj perspektivy u studentov s raznym urovnem prokrastinacii // Psihologija obuchenija. – 2013. – № 7. – S. 4-19.
6. Il'in E.P. Rabota i lichnost'. Trudogolizm, perfekcionizm, len' / E.P. Il'in. – SPb.: Piter, 2011. – 224 s.
7. Karlovskaja N.N., Baranova R.A. Vzaimosvjaz' obshhej i akademicheskoy prokrastinacii i trevozhnosti u studentov s raznoj akademicheskoy uspevaemost'ju / N.N. Karlovskaja, R.A. Baranova // Psihologija v vuze. – 2008. – №3. – S. 38-50.
8. Kovylin V.S. Teoreticheskie osnovy izuchenija fenomena prokrastinacii / V.S. Kovylin // Lichnost' v menjajushhemsja mire: zdorov'e, adaptacija, razvitie. – 2013. – № 2 (2). – S. 22-41.

9. Krejdun N.P., Nevoenna O.A., Polivanova O.Є., Javorovs'ka L.M., Janovs'ka S.G. Osoblivosti osobistosti studentiv, shil'nih do lini ta prokrastinacii / N.P. Krejdun, O.A. Nevoenna, O.Є. Polivanova, L.M. Javorovs'ka, S.G. Janovs'ka. – H. : HNU imeni V.N. Karazina, 2013. – 228 s.
10. Pan'kova E.Ju. Akademicheskaja prokrastinacija u studentov / E.Ju. Pan'kova // Budushhee psihologii : materialy mezhvuz. stud. konf. – Perm' : PGNIU, 2011. – S. 123-131.
11. Huhlaeva O.V. Psihologija razvitija: molodost', zrelost', starost' / O.V. Huhlaeva. – M. : Akademiya, 2009. – 208 s.
12. Blatt S.J. Punctual and procrastinating students: A study of temporal parameters / S.J. Blatt, P. Quinn // Journal of Consulting Psychology. – 1967. – № 31. – R 169-174.
13. Burka J.B. Procrastination: Why You Do It, What to Do About It Now / J.B. Burka, L.M. Yuen. – Cambridge, MA: Perseus Books, 1988. – 322 p.
14. Crystal X. Tan, Rebecca P. Ang, Robert M. Klassen Correlates of Academic Procrastination and Students Grade Goals / Crystal X. Tan, Rebecca P. Ang, Robert M. Klassen // Springes Science, 2008. – R. 35-49.
15. De Raad B. Only three factors of personality description are fully replicable across languages: A comparison of 14 trait taxonomies / B. De Raad, D.P.H. Barelds, E. Levert, F. Ostendorf, B. Mlacic, L. Di Blas, M. Hrebickova, Z. Szirmak, P. Szarota, M. Perugini, A.T. Church & M.S. Katigbak // Journal of Personality and Social Psychology. – 2010. – № 98. – R. 160-173.
16. Ellis A., & Knaus W.J. Overcoming procrastination / Ellis A., & Knaus W.J. – New York: New American Library. – 1977. – R. 152-167.
17. Ferrari J.R. Procrastination and task avoidance / J.R. Ferrari, J.L. Johnson & W.G. McCown. – New York: Plenum Press, 1995. – 273 p.
18. Haycock L., McCarthy P., Skay C. Procrastination in college students: The role of selfefficacy and anxiety / Haycock L., McCarthy P., Skay C. // Jou. of Counseling and Development. – 1998. – R.24-39.
19. Lay C. The relation of trait procrastination to the big-five factor conscientiousness: an assessment with primary-junior school children

based on self-report scales / C. Lay, A. Kovacs, D. Danto // *Personality and Individual Differences*. – 1998. – V.25. – Pp. 187-193.

20. Lay C. At last, my research article on procrastination / S. Lay // *Journal of Research in Personality*. – 1986. – № 20. – R. 474-495.

21. Milgram N.A. Procrastination: A malady of modern time / N.A. Milgram // *Boletin de Psicologia*. – 1992. – Vol. 35:83. – 102 r.

22. Rothblum E.D., Solomon L.J., Murakami J. Affective, cognitive, and behavioral differences between high and low procrastinators / E.D. Rothblum, L.J. Solomon, J. Murakami // *Journal of Counseling Psychology*. – 1986. – № 33. – R. 387-394.

23. Schouwenburg H.C. Trait procrastination and the big-five factors of personality / H.C. Schouwenburg, C.H. Lay // *Personality and Individual Differences*. – 1995. – V. 18. – P. 481-490.

24. Slaney R. Perfectionism: scale development and a study of perfectionistic clients in counseling / R. Slaney, D.P. Johnson // *Journal of College Student Development*. – 1996. – Vol. 37. – № 1. – P. 29-41.

25. Solomon L.J., Rothblum E.D. Academic procrastination: frequency and cognitive-behavioral correlates / L.J. Solomon, E.D. Rothblum // *Journal of counseling psychology*. – 1984. – Vol. 31. – P. 503-509.

26. Specter M.H. Time orientations of procrastinators: Focusing on the past, present, or future? / M.H. Specter, J.R. Ferrari // *Journal of Soc. Behav. and Personality*. – 2000. – Vol. 15. – № 5. – P. 197-202.

27. Steel P. The nature of procrastination: A meta-analytic and theoretical review of quintessential self-regulatory failure / R. Steel // *Psychological Bulletin*. – 2007. – № 133 (1). – R. 65-94.

28. Wolters C.A. «Understanding Procrastination From a Self-Regulated Learning Perspective» / S.A. Wolters // *Journal of Educational Psychology*, 2003. – №1. – R. 52-58.

29. Yaakub N. Procrastination Among Students in Institutes of Higher Learning: Challenges for K-Economy [Electronic resource] / N. Yaakub. – 2000. – Access mode: <http://mahdzan.com/papers/procrastinate/>

Tkachenko N.V., Kosikova E.S. Personal factors of academic procrastination of undergraduate students. The article discusses

academic procrastination as an actual problem, not only having a negative impact on the educational process and personal effectiveness, but also leading to acute emotional experiences regarding students' own failure, feelings of guilt, dissatisfaction with the educational results.

The theoretical analysis of the corresponding literature in foreign psychology as well as from the post-Soviet countries have led us to the conclusion that academic procrastination is characterized by postponements in fulfilment of any type educational tasks because of interrelation of such characteristics as insufficient formation of learning skills, disorganization, forgetfulness and general behavioural rigor. It has been also determined that students personal characteristics are equally important factors in causing of academic procrastination.

The empirical research, which included young students of Oles Honchar National University in Dnipro (70 people) has determined: the more prominent personal characteristics as the desire to achieve success; purposefulness, perseverance and integrity in task fulfilment, openness to new experience and self-development are, the lower academic procrastination is.

Key words: *procrastination, academic procrastination, procrastinator, student, postponement of affairs, personal factors.*

Відомості про автора

Ткаченко Ніна Володимирівна ; кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри соціальної психології і психології управління факультету психології та спеціальної освіти Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, Україна

Косікова Єлизавета Сергіївна, факультет психології та спеціальної освіти; здобувач освіти (другий магістерський рівень) Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, Україна

Tkachenko, Nina Volodymyrivna; PhD in Psychological Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Social Psychology and Psychology of Management, Faculty of Psychology and Special Education, Oles Honchar National University in Dnipro, Ukraine

Kosikova, Elizaveta Serhiivna, master student of the Faculty of Psychology and Special Education, Oles Honchar National University in Dnipro, Ukraine

E-mail: k.elizaveta5432@gmail.com

УДК 159. 947(075)+ 316.628

Філоненко Л.А.

**МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ
ДОСЯГНЕННЯ УСПІХУ В УМОВАХ СИСТЕМНИХ СУСПІЛЬНИХ
ЗМІН: ТЕОРЕТИЧНИЙ ТА ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТИ**

Філоненко Л.А. Моделювання процесу формування мотивації досягнення успіху в умовах системних суспільних змін: теоретичний та практичний аспекти. Проблема поведінки особистості в суспільстві була і є актуальною, особливо гострою вона виявляється на етапі трансформації соціальної системи, під час зміни ціннісних орієнтацій. Розглянуто теоретичний та практичний аспекти моделювання процесу формування мотивації досягнення успіху. Показано, що реалізація програми психологічної корекції мотивації досягнення успіху у підлітків із порушеннями соціалізації, дозволяє здійснити навчання навичкам самопізнання про мотивацію досягнення успіху, розвинути уявлення про потреби і мотиви людей, формуванню цілепокладання і оволодіння технологіями досягнення цілей, здатності аналізувати причини своїх невдач.

Ключові слова: особистість, підліток, мотив, мотивація досягнення, мотивація уникнення, порушення соціалізації.

Филоненко Л.А. Моделирование процесса формирования мотивации достижения успеха в условиях системных общественных изменений: теоретические и практические аспекты. Проблема поведения личности в обществе была и является актуальной, особенно острой она оказывается на этапе